

i pogué tenir-hi més extensió en el francès local del Migdia o del Centre en els segles últims: la consciència popular que el català mantenien reculat l'accent tònic en mots com *avide, solide, scandale, estomac*, on el francès l'ha traslladat a la final, pogué fer que el poble català hi canviés el lloc de l'accent (potser ajudant-hi la influència del ll. *appētens* 'àvid, afamat'). □ 1.ª doc.: 1803, Belv.

Aquest diccionari el registra només com a mot vulgar per a «comilona, *comessatio*»; Lab. 1839 com a familiar per a «berenada abundant; comilona, merendona; *lauta merenda*» (tots dos marquen l'accent en la inicial); i també altres lexicògrafs el veuen primer sota aquesta llum: «comida, francachela», «toda comida en general», *DBal.*; però aviat els escr. Renaix. l'ennobleixen: «sempre que arribo a casa trobo l'*àpat* a punt», Genís i Aguilar (1878), *La Mercè de Bellamata*; «per tenir lo tomàtec barato y atipar-se d'arròs en tots los *àpats*», Emili Vilanova, «y vaja: d'*àpats* com aquet, que 'n vinguen!», Pons i Massaveu. Careta i Vidal (1901, *Dicc. de Barb.*, s. v. *menjar*) escrivia: «la paraula *àpat* sabem d'algú que, per no haver-la sentit dir més que a persones d'humil estament, la té per grollera --- no sabem veure que *àpat* tinga menys noblesa que el fr. *repas* ni l'it. *pasto*, qu' expressen la mateixa idea; a menys que per noblesa 's tinga empobrir i acastellonar l'idioma». I en això estava en terreny ferm: la distinció entre *àpat*, *dinar* i *menjar* és un recurs indispensable conquerit per la llengua moderna, que ha anat elaborant aquestes diferències, tornant-se un instrument més útil per això en nobles esferes de la vida; ja fa bastantes generacions que la llengua literària ha deixat aquells bolquers i ha d'imposar el respecte a les seves utilitats i riqueses.

Però la defensa d'aquest interès va ajudar a plantejar malament un problema d'història. Els etimològistes haurien hagut de veure despreocupadament que no hi havia raó d'explicar una adquisició moderna de la llengua per les normes lèxiques i fonètiques del català primitiu, i si no s'haguessin obstinat a cercar al mot un passat venerable i llunyà la investigació hauria avançat més de pressa. Ja en l'ingenu Careta tenim en germen la indicació de les pistes etimològiques que després ens obsessionaren a tots: la que es pot deduir de l'equiparació amb els representants italià i francès de *PASCERE* i la més explícita que «en los primers temps del cristianisme se deyen *àgape* els convits de caritat en què s'ajuntaven els faels»: l'etimologia que faria goig a Careta. Vet ací el sobri comentari d'En Moll: «Montoliu proposà (*E. U. C.* VI, 191 <= *Est. Etim. Cat.*, 14>) el ll. *APPASTU* 'acte de péixer', però s'hi oposa la fonètica pel fet de la pèrdua de la s i pel canvi d'accentuació, sense que hi valgui suposar una accentuació llatina **APPASTU* que seria inexplicable (cf. OJ Tallgren en *NphMgn.* XVI, 20). Grieria afirma (*BDC* XVII, 1929, 131ss.) que *àpat* ve del greco-ll. *AGĀPE* 'sopar de germanor entre els primitius cristians', 'sopar'. Ben diferent és l'opinió de Spitzer (*AILC* II, 1942, 10), segons la qual *àpat* seria un postverbal amb transposició d'accent, format damunt

un verb que no consta que existeixi en català, però sí en provençal modern: *apatia* 'associar', derivat de *pàtis, pātus*, 'pasturatge': cal que reconeguem que aquesta teoria no és més convincent que les exposades anteriorment». 1

Després de dir que estic conforme amb el judici d'En Moll, ens cal parlar més de l'etimologia *AGAPE*. Car ací se'ns entrebanca el gros problema de l'origen del nom basc del sopar, que ha preocupat tant els especialistes: té moltes variants dialectals, una de les més esteses, bisc., guip., lab. *ap(b)ari*, però també lab. i b. nav. *aubari*, sul. *aphairu, aibari*, basc occid. *abari* i d'altres. Mn. Grieria en les seves notes² va relacionar *apari* amb el nostre *àpat*. Solament si partim del postulat que hi ha d'haver una relació entre el cat. *àpat* i el mot basc, la idea fa forta impressió. Car tenint en compte que no és rar que la -r- s'intercali secundàriament entre vocals en l'evolució històrica de la fonètica basca (si bé no es tracta d'una llei, ni d'un fet d'aplicació regular),³ pensem que un **apage* pogué donar **apāi* i després *apari* en basc. Però això és suposar molt, tant en català com en basc. Una metàtesi *AGĀPE* > **apage* és concebible, però en català ens trobaríem en un dilema d'inversemblances fonètiques (si fos antiga esperaríem **ābai*, **ābe* com a evolució, si fos més moderna s'hauria arribat primer a **āgəp* i llavors ja difícilment hi podria haver metàtesi);⁴ i en basc això equival a prescindir de la majoria de les formes dialectals.⁵

Seria, doncs, solament a base del postulat que que el mot basc i el mot català estiguin en relació, que l'etimologia *AGAPE* esdevindria seriosa, car en basc també s'hi oposen la majoria de les formes antigues i dialectals. Però fixem-nos-hi bé: aquesta interdependència entre el mot basc i el català no és més que una petició de principi.

Eliminades, doncs, aquestes etimologies, tornem als nostres raonaments del començament. El cat. *àpat* és un mot sense història antiga. D'altra banda, si bé no sembla ser enterament estrany als dominis rossellonès i català-occidental, és abans que tot del català oriental, i estrany al País Valencià i a les Illes. També el to popular, pintoresc i afectiu que acompanya necessàriament una expressió que al principi tothom dona per equivalent de «merendona», «comilona», «francachela», és indicatiu d'una entrada moderna en la llengua i per via irregular. Ben cert que no pot venir d'un ll. vg. *APPASTUS*, però sí que podria ser el resultat d'un préstec modern del mot francès que correspondria a aquesta base. I aquest mot certament deu haver existit. De tota manera en escriptors francesos del S. XVI en trobem rastre. Littré i P. Michel (en el glossari de la seva edició dels *Essais*, 1965) estan d'acord que Montaigne usava el verb *appâter* (*appaster*) simplement en el sentit de «nourrir»: «ils en faisaient provision et les *appastoient*», «un gendre qui sceüst *appaster* commodément mes vieux ans et les endormir», «nous *appastons* le cheval», són contextos de Montaigne prou clars perquè no ens quedi cap dubte, i no caldrà ja als nostres lectors que els recordem que